

Системно-діяльнісний підхід у практиці роботи НВК № 26 Луцької міської ради

Важливим завданням нових освітніх стандартів є не стільки дати дитині якомога більше знань, скільки забезпечити її загальнокультурний, особистісний та пізнавальний розвиток, навчити вчитися.

Педагоги НВК № 26 організують освітній процес так, щоб учні разом зі змістом матеріалу засвоювали всі компоненти навчально-пізнавальної діяльності, які включають мотиви, мету, завдання, дії, операції, здатність самостійно організовувати навчання.

Ключові слова: системно-діяльнісний підхід, середовище, суб'єкт, універсальні навчальні дії.

Hnatiuk D. O. System-Activity Approach in the Practice of Educational Complex No. 26.

An important task of the new educational standards is to ensure general cultural, personal and cognitive development of a child, teach him to study rather than give him a great amount of knowledge.

The teachers of the school No. 26 organize their educational process in the way that together with the content of the material pupils learn all the components of the learning-cognitive activity that includes motives, goals, tasks, actions, operations and the ability of a child to organize his education on his own.

Key words: system-activity approach, environment, subject, universal study actions.

Постановка проблеми. Зміни формують нове соціальне замовлення на розвиток людського потенціалу країни – людей з новим мисленням, сучасним стилем поведінки і новою мотивацією, здатних жити й активно діяти в інформаційному суспільстві.

Сучасна школа має озброїти учнів знаннями, вміннями, навичками, компетенціями, технологіями самонавчання, самовдосконалення, виробити звичку навчатися упродовж усього життя. На перший план виходять формування творчого мислення, уміння працювати з великими обсягами інформації, розвивати комунікативні здібності, здатність до самоосвіти, готовність до інновацій. Сьогоднішнім учням прийдеться опанувати технології, які ще не створено, вивчати професії, яких ще немає.

На нашу думку, школа перевантажена предметним матеріалом і навчання часто зводиться до його формального засвоєння. Вчителі мало приділяють уваги організації самостійної роботи учнів, технологіям самонавчання, розвитку універсальних та предметних навчальних дій.

На жаль, частина школярів не можуть самі опанувати навчальний текст, зрозуміти зміст параграфа, не володіють методами, способами, прийомами самостійної роботи. Це обмежує рівень навчальних досягнень, можливості особистісного зростання, різко зменшує ефективність шкільної освіти.

Коллектив НВК № 26, намагаючись вирішити ці проблеми, зробив висновок, що найбільш ефективний шлях їхнього розв'язання – це використання у навчально-виховному процесі ідей та технологій системно-діяльнісного підходу, в основі якого – організація навчально-пізнавальної діяльності учнів як цілісної системи.

Виклад основного матеріалу

Управління реалізацією системно-діяльнісного підходу

Основою такого підходу є самостійна робота учнів, для якої насамперед потрібні високорозвинені навички самонавчання. Розвиток цих навичок буде успішним, якщо він відбувається в рамках спеціально розробленої моделі, яка складається з таких блоків:

1. Функціонально-змістового (цілі, завдання, функції).
2. Організаційно-змістового (організація процесу розвитку, його зміст).
3. Технологічного (методи, прийоми, засоби досягнення мети).
4. Оцінного (критерії оцінки, досягнуті рівні, показники, результати).

Ці блоки реалізуються через комплекс педагогічних умов:

– цілеспрямована орієнтація вчителя на формування навичок і вмінь самонавчання, оволодіння універсальними навчальними діями в єдності з мотивацією;

– активне включення учнів у проектну, пошукову, дослідницько-експериментальну роботи.

У НВК № 26 було проаналізовано рівень розвитку вмінь самонавчання і саморозвитку, розроблено відповідну модель діяльності вчителів, зібрано й систематизовано технології розвитку вмінь та навичок самонавчання наших учнів, складено методичні рекомендації, систематизовано завдання для формування цих навичок.

У школі проведено семінари для вчителів, науково-практичну конференцію «Системно-діяльнісний підхід у практиці управління НВК № 26 типу „школа-ліцей”».

Завдання дирекції закладу щодо втілення системно-діяльнісного підходу полягає у вивченні вчителями ідей системності явищ і процесів, оволодінням усім спектром, усіма видами навчально-пізнавальної діяльності, способів її організації, яка б максимально відповідала змісту матеріалу, що вивчається, і створювала разом з ним єдину систему, тобто давала найбільший результат.

Питаннями системно-діяльнісного підходу постійно займаються шкільні методоб'єднання, творчі групи вчителів.

Реалізуючи цей підхід, учитель не дає знання в готовому вигляді, а організовує самостійну дослідницьку роботу дітей так, щоб вони самі знайшли розв'язок проблеми, спланували власні дії в цих пошуках і добилися результату.

Навчальний матеріал у цьому випадку відіграє роль освітнього середовища, мета якого – створити умови для отримання учнями власного освітнього продукту шляхом вибудовування і реалізації особистих навчальних дій.

Знання, вміння, навички, компетентності досягаються в діяльності школярів як результат цілеспрямованих навчальних дій.

Учителі, організовуючи роботу учнів, активно використовують інтернет-технології, мультимедійну, телекомунікаційну техніку.

Цілісна структура навчально-пізнавальної діяльності реалізується через уміння дітей ставити перед собою цілі, самостійно знаходити шляхи їх досягнення, планувати й організовувати власну працю, адекватно оцінювати досягнутий результат, коректувати свої дії, виробляти власну позицію й розуміти позицію інших.

Навчання реалізовується в діяльнісній парадигмі, а робота учнів – як система.

Системно-діяльнісний підхід здійснюється через активні й інтерактивні форми, методики, комунікації, участь у проектній, дослідницькій роботі, застосуванні ІКТ.

Навчальне середовище

Для становлення і розвитку учня потрібне спеціально створене середовище. Це сукупність основних юридичних і моральних норм, правил, які визначають рамки людської поведінки й прийнятні всіма учасниками навчально-виховного процесу.

У середовищі створюється атмосфера взаємоповаги, взаємопідтримки, удосконалюються умови функціонування та розвитку школярів. Його формування починається із предметно-просторового компонента: наповнення кабінетів і класів необхідним обладнанням, навчальною літературою, відповідним оформленням.

Саме тому сучасне освітнє середовище немислиме без інтернету, електронних освітніх ресурсів, комп'ютерної та мультимедійної техніки. Постійно збільшується інформаційна насиченість навчального середовища, яке організовується як інформаційно-комунікаційне. У закладі діють два кабінети мультимедійної техніки, кабінет інформаційних технологій. Загалом класи використовують 17 комп'ютерних проекторів, смарт-дошку тощо. Педагоги школи створюють і постійно поповнюють предметні колекції електронних освітніх ресурсів, у тому числі нового покоління, які є мультимедійно насиченими й інтерактивними.

Цифрові ресурси широко використовуються вчителями й учнями з метою формування навичок самостійної роботи з інформацією, її аналізу, структурування, систематизації, створення власних мультимедійних презентацій тощо.

У кабінеті інформаційних технологій з учительського комп'ютера можна керувати роботою п'яти проекторів у різних режимах. Групи учнів мають можливість працювати зі своїми проекторами (захистити проект перед класом). Учителі все більше застосовують методику «один учень – один комп'ютер», використовуючи для цього три типи електронних освітніх ресурсів: навчальних, тренувальних, контролюючих. Усе це відкриває нові можливості для розгортання самостійної навчальної діяльності школярів.

Обладнання й оснащення має бути таким, щоб забезпечити всі види діяльності учнів, а особливо проектну, творчу, дослідницько-експериментальну.

Середовище визначається своїми суб'єктами: дорослими і дітьми, рівнем їх розвитку, освіченості, моралі, стосунками, відповідальністю. Ключовою фігурою освітнього середовища є вчитель.

У середовищі встановлюються чіткі вимоги, норми, правила, цінності, забезпечуються рівноправні стосунки всіх учасників навчально-виховного процесу, формуються традиції взаємної підтримки, допомоги, поваги до думки кожного, його прав. Поступово стають нормою діалогічні, полілогічні форми роботи, дискусії, дебати, навчання в змінних парах, групах тощо. Під впливом середовища формуються навчальні й виховні цілі, вибираються форми та методи діяльності.

Учитель створює середовище, а учень, адаптуючись до нього, навчається, виховується, розвивається.

Навчальна діяльність як система

Намагаючись організувати навчально-пізнавальну діяльність школярів як педагогічну систему, учитель насамперед має розуміти концептуальні ідеї такого підходу.

На загальношкільних семінарах ми детально розглядаємо поняття «система» та «системний підхід».

Система – це сукупність пов'язаних і взаємодіючих компонентів, які складають цілісне утворення, що має нові властивості, яких не мають окремі компоненти.

Роз'яснюючи це означення, виділяємо таке:

– система складається зі складників, кількість яких обмежена;

– усі вони підпорядковані меті;

– певний характер зв'язків між компонентами, які й об'єднують їх;

– система має нову функціональність, якої немає в окремих її частинах, вона дає результат, вищий від арифметичної суми результатів окремих її складових.

Учитель планує урок як систему: визначає мету, відбирає шляхи її досягнення, педагогічні засоби і прийоми, методи навчання і форми організації навчально-пізнавальної діяльності, оптимально поєднує ці компоненти так, щоб досягти максимально можливого результату. Діяльність учителя й учнів поєднується в логічно пов'язану, педагогічно обґрунтовану систему дій. Зусилля всіх учасників навчально-виховного процесу зосереджуються в одній точці на реалізації поставленої мети. Як результат

з'являється новий загальний продукт (розв'язується проблема, виконується проект, завершується дослідження, складається мультимедійна презентація тощо).

Учень як суб'єкт власного розвитку

У спеціально створеному вчителем середовищі має навчатися, виховуватися суб'єкт власного розвитку. Такий учень займає позицію суб'єкта, його діяльність є основою, засобом і умовою його освіченості та культури.

Засвоюючи знання, удосконалюючи свої компетенції, він має розуміти, що не менше зусиль слід систематично і цілеспрямовано скеровувати на оволодіння універсальними та предметними способами дій, опанувати технології самонавчання і саморозвитку.

Учень-суб'єкт, умотивований на процеси самовдосконалення, активний в освітньому процесі. Він уміло працює з джерелами інформації, сучасними засобами комунікації, здатний критично осмислювати інформацію, формувати на цій основі власні судження, аргументувати свою позицію, опанувати інші знання, брати участь у дискусіях, дебатах, диспутах, виконувати творчу роботу, досліджувати проекти, експериментувати тощо.

В учня-суб'єкта навчально-пізнавальна діяльність підпорядкована траєкторії його особистого розвитку.

Самонавчання

Самонавчання – це цілеспрямована, систематична, автономна діяльність особистості зі здобуття, засвоєння, творчої переробки знань. При цьому автономна діяльність передбачає, на наш погляд, самостійність учня у виборі мотивів, цілей, стилю поведінки і т. ін.

Завдання вчителя – сформувати автоматизовані вміння із самостійного здобуття знань, виховати вольові якості, розвинути гостру потребу в постійному самонавчанні й розвитку.

В основі самоосвіти лежать прийоми діяльності, особистісні цілі, установки, якості й уміння:

- ставити цілі, визначати засоби і способи їх досягнення, розуміти смисл навчальної інформації, задачі, аналізувати й оцінювати власну діяльність;

- виконувати відомі та створювати нові прийоми – інструментарій власного самонавчання;

- усвідомлювати необхідність систематичної, постійної праці щодо власного самонавчання;

- усвідомлювати необхідність систематичної, постійної праці щодо власного самовдосконалення (інакше розвиток зупиняється, набуті навички втрачаються);

- враховувати, що формування розумових здібностей забезпечується активною, напруженою самостійною працею (зона найближчого розвитку Л. С. Виготського);

- розуміти, що просте відтворення тексту, розв'язання типових, стандартних задач і завдань є недостатньо ефективним. Слід постійно працювати зі складним матеріалом, розв'язувати творчі завдання, брати участь у дослідницькій, експериментальній роботі, працювати над розвитком раціоналізаторських, винахідницьких здібностей.

Завдання вчителя – постійне розширення кола доступних учню видів та форм діяльності, формування й удосконалення умінь і навичок самонавчання.

Універсальні навчальні дії

Педагогічні дослідження, проведені в ході реалізації теми «Використання інноваційних технологій у навчально-виховному процесі як засіб формування життєвих компетентностей учнів», показують, що більшість школярів (76,4 %) уміють діяти в стандартних ситуаціях, тобто за зразком, а в незнайомій, нестандартній – 18,4 % (тобто мають сформовані вміння частково пошукової навчально-пізнавальної діяльності). Діти, які володіють уміннями найвищого рівня, в тому числі технологіями самонавчання, складають 5,2 %, причому цей відсоток поступово зростає упродовж останніх років.

Однак проблема формування умінь та навичок самонавчання, оволодіння достатнім комплексом продуктивних форм, прийомів, способів навчально-пізнавальної діяльності є актуальною. Повноцінне формування здатності до самоосвіти, розвиток здібностей учня самостійно ставити навчальну проблему, конструювати алгоритм дій щодо її розв'язання, контролювати процес і оцінювати отриманий результат, тобто навчання учня умінь учитися, – пріоритет сучасної освіти.

Учителі НВК № 26 намагаються створити умови для того, щоб діти оволоділи інструментами самонавчання, саморозвитку, вміли знаходити розв'язки проблем, шукати інформацію, критично мислити, вести дискусію, здійснювати комунікацію. Досвід підтверджує, що це досягається шляхом формування в учнів насамперед універсальних навчальних дій.

На думку вченого-педагога А. Федотової, це узагальнені дії, які відкривають можливість широкої орієнтації учнів як у різних предметних галузях, так і в змісті самої навчально-пізнавальної діяльності, включаючи усвідомлення її цільової спрямованості, ціннісно-сміслових і операційних характеристик.

Володіння такими діями означає вміння учня самостійно вчитися, стати суб'єктом саморозвитку і самовдосконалення шляхом оволодіння й активного засвоєння навчальної інформації.

Учителі організують освітній процес так, щоб засвоювалися разом зі змістом матеріалу всі компоненти навчальної діяльності, які включають пізнавальні мотиви, навчальну мету, завдання, дії й операції, здатність дитини самій організувати засвоєння, розв'язувати задачі, проблеми тощо.

Школярі навчаються цілепокладання (постановці завдання), планування (визначенню послідовності дій з урахуванням кінцевого результату), оцінювання (виділення і засвоєння учнями того, що вже засвоєно і що треба засвоїти, оцінка якості й рівня засвоєння).

До універсальних навчальних дій відносяться логічні дії, розумові операції: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення і систематизація, класифікація, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, побудова логічного ланцюга міркувань, доведення, висунення гіпотез та їх обґрунтування. Мислення не розвивається само собою, лише через застосування прийомів, методів, операцій. Розвиток розумових дій, логічного, творчого, образного мислення відбувається в спеціально організованій діяльності як системі.

На шкільних семінарах педагоги навчалися, ділилися досвідом з формування цих операцій,

детально обґрунтовували алгоритми кожної розумової дії, з'ясували можливості змісту шкільних предметів для досягнення цілей засвоєння універсальних навчальних дій.

Важливою частиною таких дій є комунікації між учасниками навчально-виховного процесу. Це організовується в роботах пар, груп (постійних і змінних). Саме в групах розвиваються навички формування власної точки зору, вміння слухати іншого, вступати в продуктивний діалог, брати участь у колективному обговорюванні проблем, інтегруватися в групу однолітків, будувати взаємодію й співпрацю з ними.

Учителі складають спеціальні завдання, добирають задачі, розв'язання яких формує і постійно удосконалює універсальні та предметні навчальні дії, що є не менш важливим, ніж засвоєння змісту матеріалу.

Ця робота не може бути епізодичною, безсистемною, вона ведеться постійно, послідовно, комплексно. Таким чином досягається не лише відтворювальна навчально-пізнавальна діяльність, а й творча, коли учні самі формулюють проблему, обговорюють її, розробляють план дій, самостійно реалізують його.

Важливо, що при цьому значно зростає мотивація до навчання, формуються високорозвинені вміння вчитися самостійно.

Діяльність як система

Результати внутрішньошкільного моніторингу рівнів оволодіння навчально-пізнавальною діяльністю свідчать: чимало учнів схильні до пасивних видів роботи, не вміють ефективно організувати самонавчання.

Натрапляючи на нестандартну задачу, деякі школярі діють імпульсивно і беруться за роботу, не дуже задумуючись над тим, що вони роблять. Їх потрібно вчити аналізувати умову, надавати значення кожному слову цієї умови, складати план дій, забезпечувати його виконання, оцінювати ефективність власної роботи, контролювати свої дії.

Дітей організовує лише продуктивна діяльність. Інформацію, яку треба засвоїти, слід подати через спеціально організовану навчально-пізнавальну діяльність.

Ця діяльність визначається як цілеспрямована система, послідовна сукупність практик, технологій, навичок, інструментів, прийомів, спрямованих на результат.

Діяльність має бути організована системно. Тобто методи й форми роботи мають бути так дібрані й узгоджені, щоб досягти поставленої мети, щоб увесь клас працював задля досягнення результату, на завершення роботи був отриманий кінцевий продукт (спосіб розв'язання задачі, новий алгоритм дій тощо).

Так, наприклад, учителі І. Б. Літанська, Т. В. Федонюк, О. П. Козакевич, С. В. Когут практикують заняття у змінних групах, кожна з яких розв'язує завдання, що є частиною загальної достатньо складної задачі, поставленої перед усім класом. Далі створюються групи з новим складом учасників, які пропонують свої варіанти розв'язання.

Досить ефективними є заняття у змінних парах, якщо враховано психолого-педагогічні закономірності засвоєння матеріалу, способи дій, психофізіологічні особливості школярів.

У таких формах роботи важливі комунікації, спільна праця дітей, взаємонавчання.

Навчально-пізнавальна діяльність може бути описана такими характеристиками:

- повнотою, тобто оволодіння школярами достатнім набором умінь, навичок, прийомів, інструментів;
- усвідомленістю – характеристикою, яка показує, наскільки осмислено реалізуються власні навчальні дії, усвідомлюється мета і шляхи її досягнення;
- узагальненістю дій – володінням універсальними навчальними діями, вмінням переносити набуті навички на інші види діяльності;
- міцністю засвоєння власних видів навчальної діяльності.

У діяльності найважливіша творчість. Найкращі результати досягаються: послідовним застосуванням пошукових, креативних, дослідницько-експериментальних форм роботи; їх поєднанням з інформаційно-комунікаційними технологіями; формуванням в учнів власного досвіду творчої діяльності.

При вивченні кожного предмета виділяється декілька аспектів:

1. Інформаційний – володіння інформацією.
2. Діяльнісний – оволодіння способами діяльності.
3. Особистісний – усвідомлення особистого значення предмета, що вивчається.

Навчально-пізнавальна діяльність (НПД) – це спостереження, експеримент, робота з книгою, систематизація знань, побудова таблиць, графіків. Ці види застосовують педагоги під час занять.

Види НПД:

- слухання вчителя;
- аналіз виступів товаришів;
- самостійна робота з підручником;
- відбір і порівняння матеріалу з різних джерел;
- написання рефератів, доповідей;
- виведення формул;
- аналіз формул;
- розв'язання текстових кількісних і якісних експериментальних задач;
- систематизація навчального матеріалу;
- аналіз проблемних ситуацій;
- робота з роздатковим матеріалом;
- збирання, вимірювання величин;
- збирання приладів з деталей;
- моделювання, конструювання.

Завдання вчителя – шукати й знаходити нові більш ефективні види діяльності, навчити учнів виконувати кожен вид діяльності, формувати вміння планувати й раціонально організовувати власну роботу.

Окремі види навчально-пізнавальної діяльності

При вивченні параграфа ми пропонуємо дітям такий алгоритм дій:

1. Проаналізувати зміст параграфа. Визначити його мету.
2. Структурувати текст, виділити логічні фрагменти.
3. З'ясувати логічну структуру фраз (продовжити структурування).
4. Сформулювати основну думку логічного фрагмента.
5. Записати послідовність усіх логічних фрагментів.
6. Зробити висновок.
7. Висловити власну думку щодо прочитаного.

Методичні публікації

Якщо школярі виконали завдання зі складання власного тексту, то при його перевірці вони можуть користуватися таким алгоритмом дій:

1. Перечитати текст і переконатися, що написаний логічно (має смисл), що викладені відповіді на питання, події розташовано в правильному порядку чи наведено всю необхідну інформацію для розуміння тексту.

2. Перечитати текст удруге для перевірки граматики й пунктуації.

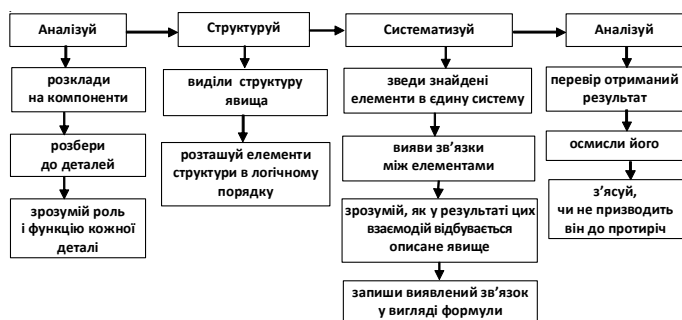
3. Утретє слід перевірити правильність написання слів, зосереджуючи увагу на окремих словах, а не на змісті.

Окреме завдання полягає в тому, щоб учні самі почали ставити собі питання на зразок: «Що ти робив? Що вчив? Як ти це робив?»:

1. Який у мене план дій?
2. Які кроки маю зробити?
3. Що маю робити після цього?
4. Якими методами я користуюся, щоб досягти мети?
5. Які у мене є проблеми?
6. Як я буду їх розв'язувати?
7. Чого я з цього навчився?

Учні мають привчитися аналізувати свої думки і дії. Тоді вони краще зрозуміють, що роблять, їм легше буде виправляти помилки.

Школа пропонує учням пам'ятку, яку вони успішно зможуть використати під час опанування інформацією з багатьох джерел.

Технологія розв'язування задач

При розв'язуванні задач алгоритм дій може бути таким:

1. Зрозуміти умови задачі. Які фізичні явища згадано?
2. З'ясувати, які закони діють у цих умовах.
3. Визначити, які закономірності реалізуються.
4. Скласти план розв'язування.
5. Описати умови системою рівнянь.
6. Розв'язати цю систему. Провести необхідні перетворення.
7. Записати відповідь у загальному вигляді, перевірити розмірність знайденої величини.
8. Дослідити критичні випадки кінцевої формули.
9. Підставити числові значення, знайти числову відповідь.

Структурування й систематизація знань

Алгоритм систематизації знань

1. Формування мети.
2. Мотивація діяльності.
3. Відбір матеріалу, який підлягає систематизації.
4. Вибір способу наочного представлення матеріалу, опрацювання відповідно до поставленої мети.

5. Виділення в цьому матеріалі основних положень та ідей.

6. Виділення та розгляд ознак кожного положення.

7. Виділення та розгляд зв'язків, відносин між положеннями й ідеями.

8. Оформлення результату.

Навчаючи прийомів структурування і систематизації навчальної інформації, вчимо, що розпочинати ці дії необхідно з детального її аналізу, визначивши всі окремі компоненти.

Зібрати воєдино з різних джерел (наприклад, освітнього порталу мережі Інтернет) навчальний матеріал, створити його систему неможливо без попереднього аналізу, подальшого структурування. А структурування не має смислу без наступної систематизації, інакше матимемо просто набір окремих елементів, хаотично відібраних.

Не можна залишати прочитане, ділити на частини. Треба шукати відповідь на питання: Як ці частини між собою пов'язані? Яка роль кожної з них у загальній системі?

Найбільшою складністю, на наш погляд, є логічна операція синтезу – з'єднання або об'єднання розрізнених елементів у єдине ціле.

Синтез – це засіб зібрати ціле з функціональних частин (антипод аналізу – спосіб розібрати ціле на частини).

Отже, під час аналізу й структурування ми поділили проблему на складові; при систематизації – відмітили, що це за фрагменти (дали їм назву); під час синтезу – зібрали всю систему знову, але вже з виявленими зв'язками між компонентами, тобто побачили і зрозуміли її глибше.

Алгоритм вирішення проблеми

Виходячи з цих міркувань, ми пропонуємо учням розв'язувати проблеми в такій послідовності:

- подивитися на проблему в цілому й проаналізувати її (розділити на фрагменти);
- структурувати проблему, виділити головні елементи;
- систематизувати елементи за родовими ознаками;
- синтезувати проблему по-новому у вигляді єдиної системи зі зрозумілими зв'язками між її складовими;
- знову проаналізувати те, що отримали;
- отже, завдяки алгоритму цих дій у свідомості учня має вибудуватися загальна картина із чіткими складниками і зв'язками між ними.

Завдання вчителя щодо формування навчально-пізнавальної діяльності

К. Ушинський писав: «Потрібно, щоб діти вчилися самостійно, а вчитель управляв цим самостійним процесом і надавав для цього матеріал».

Уміти організувати навчально-пізнавальну діяльність учнів – важливий компонент роботи педагога. Знання діяльнісної психодидактики – вміння формувати діяльнісні компетенції – основа професії вчителя. Його завдання – виділити опорні моменти діяльності, спираючись на які й послідовно їх виконуючи, учень зможе реалізувати власну діяльність.

Створення алгоритмів такої роботи, дій, операцій, прийомів, способів виділення підготовчого, виконавчого й аналітичного етапів, цілих стратегій навчально-пізнавальної діяльності – постійна турбота педагога. Тому в систему роботи вчителя включають вправи, завдання, задачі, спеціально спрямовані на оволодіння школярами прийомами самостійної навчальної діяльності. Адже поряд із оволодінням знаннями є не менш важлива проблема – постійне тренування загальної здатності до подальшого навчання (знамените «навчити вчитися»).

У зв'язку з цим на уроках акценти ставлять на розвитку навичок самонавчання, організації власної навчальної діяльності, посилюється виховний компонент уроку.

Учитель, орієнтований лише на засвоєння знань, бачить основну мету в тому, аби встигнути зробити на уроці заплановане. Педагог, який працює в системно-діяльнісній парадигмі, насамперед турбується про організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів із пошуку й обробки інформації, узагальнення способів дій, постановку навчальних завдань, розширення інструментарію для виконання самостійних робіт. Він планує і чітко уявляє, якою буде діяльність дітей на кожному етапі уроку, що саме вони будуть робити: досліджувати, вивчати, узагальнювати, складати мультимедійну презентацію тощо. Педагог турбується, щоб ця діяльність була вмотивованою, активною, відбувалась в зоні найближчого розвитку (за Л. С. Виготським).

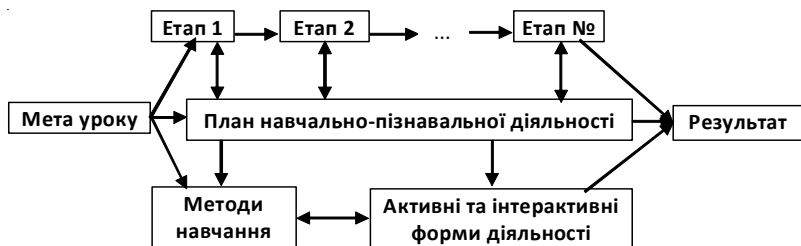
Послідовність етапів уроку в системно-діяльнісній парадигмі можна уявити так:

- включення учнів в активну роботу;
- актуалізація опорних знань;
- організація самостійної роботи школярів;
- виявлення й фіксація причин і місць труднощів;
- створення проекту виходу з труднощів;
- реалізація створеного проекту, створення алгоритму дій (що і як робити, в якому порядку);
- первинне закріплення і проговорення змісту в парах, у групах;
- самоперевірка, виявлення помилок, визначення матеріалу, який необхідно повторити;
- включення нового в систему знань;
- зіставлення цілей уроку і досягнутих результатів; підсумки заняття;
- визначення домашнього завдання.

Мета вчителя полягає в тому, щоб засвоєння знань

і способів навчально-пізнавальної діяльності було об'єднано в цілісну систему.

Спрощено схему уроку в діяльнісній парадигмі можна уявити так:

Урок чітко розбивається на етапи, у кожному з яких визначено дидактичне завдання, а для його розв'язання оптимально дібрано найбільш ефективні методи навчання й форми організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів; кожен наступний етап є логічним продовженням попереднього. У меті уроку належне місце відведено самостійній роботі школярів, розвитку вміння вчитися самостійно.

Висновки. Школа має забезпечити залучення учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності на достатньо складному рівні (зона найближчого розвитку, за Л. С. Виготським).

НПД, яка здійснюється в школі, є важливим самостійним видом загальнолюдської діяльності. Засвоєння її змісту і структури учнями не менш важливе, ніж опанування знань.

Ця діяльність організовується і реалізується як система залежно від змісту предмета, мети, психофізіологічних і вікових особливостей учнів. Початкове, базове оволодіння цією діяльністю проходить успішніше за наявності алгоритмів, які є сукупністю певних дій.

Сьогодні системно-діяльнісний підхід найбільш ефективно реалізується через технології «один учень – один комп'ютер».

Системно-діяльнісний підхід у навчально-виховному процесі передбачає максимально ефективну організацію власної самостійної роботи школярів, у результаті якої вони самі знаходять правильні відповіді, відкривають нові алгоритми, нові способи дій. Учні навчені прийомів і способів самостійного навчання і саморозвитку. Саме так реалізується завдання «навчити вчитися».

Зрозумівши загальні принципи роботи з будь-яким матеріалом, запропонованим життям, людина буде сама успішно застосовувати його для розв'язування різних завдань, задач, проблем, ситуацій. Саме тоді вона стане успішною.

Література

1. Навчальне видання «Проектування та проведення уроку в початкових класах на засадах компетентнісного (діяльнісного) підходу» [Текст] / упоряд. Т. В. Дрожжина, О. М. Гезей. – Х. : Основа, 2014. – 127 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Затверджений постановою Кабінету Міністрів України 23.11.2001 № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-n>
3. Антипова Е. П. Развитие самостоятельности учащихся в процессе использования обучающей аудиовизуальной среды [Текст] / Е. П. Антипова // Образование и наука. – 2007. – № 6. – С. 86–90.
4. Асманов А. Г. Как корректировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли : пособие для учителя [Текст] / А. Г. Асманов, Г. В. Букменская, И. А. Володарская ; под ред. А. Г. Асманова. – М. : Просвещение, 2008.
5. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии [Текст] / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.